

MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN BAŞKUMANDANLIK MESELESİ

(YUSUF KEMAL TENĞİRŞENK'İN AĞZINDAN)

Mine EROL

Mustafa Kemal Paşa bu meseleden Nutkunda uzun uzun bahsetmektedir. Meclis kendisini üç ay müddetle Başkumandan yapmıştı ve her üç ayda bir bu müddet temdid edilecekti. Mustafa Kemal Paşa bilhassa üçüncü temdid yapılırken bunun mühimce bir vak'a halinde olduğunu söyler ve Nutkun'da bunu şu şekilde anlatır¹:

“6 Mayıs 1922 gününe takaddüm eden günlerde zamanı geldiği için kanunun temdidi Mecliste mevzubahs olmuş, ben rahatsızlığım münasebeti ile Meslicte hazır bulunamamıştım. 5 Mayıs günü akşamı ikametgâha gelen Heyet-i Vekile vaziyeti şöyle izah etti: Mecliste muhalifler benim Başkumandanlıkta kalmamı istemiyorlar. Bir çok münakaşalı müzakerattan sonra mesele reye vaz' olunmuş, usulen lâzım gelen ekseriyet hâsil olmamış yani Başkumandanlık kanunu temdidi kabul edilmemiş. Heyet-i Vekile bilhassa Erkânıharbiye-i Umumiye Riyaseti ve Müdafa-i Milliye Vekâleti fevkalade müteessir olmuşlar. Meclisin gösterdiği hâlet-i ruhiye karşısında kendilerinin de vazifeye devamlarında bir fayda olmayacağını dermeyan ederek istifaya kalkıştılar.”

Mustafa Kemal Paşa 6 Mayıs 1922 de bir gizli celsede meclise izahat vereceğini bildirmiş ve izahattan evvel de Başkumandanlık aleyhinde söz söylemiş olan zavatın mütaâllalarını meclis zabıtlarını getirtmek suretiyle onları birer birer tetkik ederek cevap vermiş olduğunu Nutuk'da söyler. Mustafa Kemal Paşa düşman karşısında ordumuzun başsız bırakılmayacağını söyleyerek, “Başkumandanlığı, bırakmadım, bırakmam, bırakmayacağım” demişti².

1 Gazi Mustafa Kemal, Nutuk, İstanbul 1967, cilt II. s. 653.

2 Nutuk II, s. 662.

Nihayet Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandanlığı 11 red, 15 müstenkif, 117 müsbet reyyle temdid edilmiş³.

Başkumandanlık meselesi mecliste görüşülürken bizzat mecliste müzakerelerde hazır bulunan Yusuf Kemal Tengirşenk bu meseleyi şöyle anlatır⁴:

“Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandan olması teklifi cepheden geldi. Cephedeki kumandanlar muhtelif hareketlerin birleştirilmesini ve bir elde tutulmasını istediler. Bunun üzerine İcra Vekilleri Heyeti toplandı. Mustafa Kemal Paşa meclisin selahiyetine müsavi olmak üzere kendisine selahiyet verilmesini istemişti. Meclis, Mustafa Kemal Paşa'nın bu isteğini red etti. Meclise göre bu, diktatörlük olacaktı. Yapılan münakaşalardan sonra Mustafa Kemal Paşa bütün isteklerinden vaz geçtiğini bildirdi. Bu sefer meclis kendisine istediği selahiyetleri de vererek üç ay müddetle Başkumandan tayin etti. Bu selahiyetler çok mühim olduğu için müddetle tahdit edildi. Başkumandanlık kanunu her üç ayda bir meclisce temdid edilecekti. Başkumandanlık masrafı için tekâlif-i milliye namı altında bir vergi konulması istenmiş bu da İcra Vekilleri Heyeti ve meclisce kabul edilmişti. Bu suretle tekâlif-i milliye denilen vergi başkumandanlık kanunu ile konulmuş oluyordu. Böylece üç ay müddetle tahdit edilmiş olan Başkumandanlık kanunu üçüncü defasında temdid edilirken yeniden Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandan tayin edilebilmesi için ekseriyetin reyi alınamamıştı. O gün mecliste 17 kişi söz söylemişti. Meclis dağıldıktan sonra Rauf Beyle köşke gittik ve giderkende yolda bu meseleyi konuştuk. Rauf Bey bu meselenin halli için yeni intihaba gidilmesini ve mecliste konuşan zatların konuşurulmaması fikrinde olduğunu açıkladı. Ben onun bu fikrini kabul etmedim. Ondan, söz sahibi zatların ne söylediklerini dinleyip dinlemediğini sordum. Rauf bey dinlemediği cevabını verdi. Hepsini ben teker teker dinlemiştim. Hiç biri Mustafa Kemal Paşa Başkumandanlık yapamıyor dememişlerdi, sadece tekâlif-i milliye vergisi usulsüz alınıyor ve alınırken zulm yapıyor demişlerdi.

3 Aynı eser, s. 662.

4 Yusuf Kemal Tengirşenk Atatürk'ün Milli mücadele arkadaşlarındandır. Uzun zaman muhtelif vekilliklerde bulunmuştur. Bu meseleyi bizzat o bana anlattı. Kendi hatıratında buna temas etmemiştir. Sadece 18 Mayıs tarihli Cumhuriyet gazetesi Yusuf Kemal'in hayatını anlatırken çok kısa olarak bu meseleye temas etmiştir.

Köşke vardık. O gece köşkte Mustafa Kemal Paşa'nın yanında Fevzi Paşa, Kazım Özalp, Arif Bey (ayıcı Arif) de vardı. Mustafa Kemal Paşa'ya bu mesele yanlış aksettirildiğinden Paşa durumdan çok müteessirdi. O sırada Arif Bey yanıma geldi ve bana gizlice şunları söyledi: "Paşa izin verse ben meclise gider, o, 17 kişinin ellerini arkasına bağlar kıtır kıtır keserim." Arif beyin bu sözünü hayretle karşıladım.

Mustafa Kemal Paşa Rauf beyin fikrini sordu, o da bana söylediklerini aynen Mustafa Kemal Paşa'ya da söyledi. Mustafa Kemal Paşa benim de fikrimi sordu. Ben de konuşulanların hepsini dinlediğimi fakat hiç birinin Mustafa Kemal Paşa Başkumandanlık yapamıyor⁵ demediklerini sadece tekâlif-i milliye vergisinin alınmasında halka zulüm yapıldığından şikayet ettiklerini söyledim. Bu izahata Mustafa Kemal Paşa çok memnun oldu ve ne yapılması lazım geldiğini sordu. Ben de bu söz sahibi şahısların köşke çağrılarak bir kere de onlarla bu meselenin görüşülmesi tavsiyesinde bulundum. Ertesi günü tatil idi. Mustafa Kemal Paşa tatil günü bu zatlara köşke çağırıp konuşmuş, onlar da çağrıldıklarından çok memnun olmuşlar.

Meclise bu meselenin yeniden müzakere edilmesi teklif edildi. Bu teklifin kabulü üzerine müzakere açıldı ve ittifakla temdidine karar verildi. Böylece Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandanlık kanunu temdid edilmiş oldu."

Yusuf Kemal Bey adliyedeki mühletlerin bir gün sonra hitam bulunduğunu esas alarak, Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandanlık kanununun bir gün evvel bitmiş olan mühletin ertesi günü tekrarlandığını bunun için arada bir fasıla olmadığını ve bu suretle Mustafa Kemal Paşa'nın kanunsuz olarak Başkumandanlık yapmadığını Mecliste söylemesi üzerine, Meclisin ileri gelen azalarından Ankara mebusu Yahya Galib bey, Yusuf Kemal'e, "seni doğuran ana Nur içinde yatsın" demişti.

⁵ Mecliste Mustafa Kemal Paşaya muhalif olan Mersin mebusu Selahattin bey (bu zat Sivas Kongresi toplandığı zamanda Sivas Kumandanlığı yapmış ve Yusuf Kemal beyin de Numune-i Terakki mektebinde sınıf arkadaşı) Yusuf Kemal beye, Mustafa Kemal Paşadan başka kimse Başkumandan olamaz dermiş.